

А. І. ФЯДОРЫНА,

выклад.

(Мін. ін-т культуры)

УКЛАД І. Б. СІМАНОЎСКАГА ў РАЗВІЦЦЁ
БІБЛІЯТЭЧНАЙ СПРАВЫ БЕЛАРУСІ

(ДА 100-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ)

У 1992 г. спаўняецца 100 год са дня нараджэння Іосіфа Бенцыянавіча Сіманюўскага, віднага бібліятэказнаўца, бібліёграфа, усё жыццё прысвяціўшага развіццю бібліятэчнай справы ў Беларусі.

І. Б. Сіманоўскі нарадзіўся 25 красавіка 1892 г. у Бабруйску былой Мінскай губерні, у сям'і саматужніка смалакура. Ён скончыў гімназію ў Вільні (Вільнюсе), вышэйшую літаратурную адукацыю атрымаў за мяжой, навучаўся спачатку на літаратурным факультэце Сарбонскага ўніверсітэта ў Парыжы (1910—1911 гг.), а затым — на літаратурным аддзяленні філасофскага факультэта Бэрнскага (Швейцарыя) ўніверсітэта (1911—1914 гг.). Пасля вяртання на Радзіму ў 1917 г. працягваў займацца вывучэннем літаратуры, пісаў вершы, рабіў пераклады твораў замежных пісьменнікаў.

У час нядоўгага знаходжання ў Маскве І. Б. Сіманоўскі працаваў у рэдакцыі энцыклапедыі братоў Гранат.

Пачатак яго бібліятэчнай дзейнасці прыпадае на 1918 г., калі ён загадваў Бабруйскай гарадской бібліятэкай. У 1920 г. ім была зроблена спроба арганізаваць у бібліятэцы беларускі аддзел, які б камплектаваўся літаратурай, прысвечанай мінуламу і сучаснаму Беларусі. У той час І. Б. Сіманоўскі здзіўляў супрацоўнікаў бібліятэкі сваімі задумкамі, праектамі, прапановамі, якія многім здаваліся фантастычнымі.

У ліпені 1921 г. Іосіф Бенцыянавіч быў выкліканы ў Мінск дзеля арганізацыі і кіраўніцтва Беларускай дзяржаўнай і ўніверсітэцкай бібліятэкай, якая пазней была рэарганізавана ў Беларускаю дзяржаўную бібліятэку (з 1932 г. — Дзяржаўную бібліятэку і бібліяграфічны інстытут БССР імя У. І. Леніна).

І. Б. Сіманоўскі на працягу 40 гадоў з'яўляўся арганізатарам і кіраўніком бібліятэкі, а таксама кніжнай палаты БССР, заснаванай пры ёй.

З першых дзён працы І. Б. Сіманоўскі шмат увагі ўдзяляў пытанням камплектавання фонду бібліятэкі. Ён выкарыстоўваў усе магчымасці, каб атрымаць для бібліятэкі дарэвалюцыйныя навуковыя выданні. Ім было наладжана планаванае бягучае камплектаванне фонду новай літаратурай. Пры яго ўдзеле папаўненне фонду праходзіла і за кошт прыватных бібліятэк, напрыклад акадэміка Я. Ф. Карскага, прафесара Н. А. Янчука і інш.

З асаблівай увагай Іосіф Бенцыянавіч адносіўся да праблем бібліяграфічнай працы бібліятэкі, у прыватнасці развіцця нацыянальнай беларускай бібліяграфіі і бібліяграфіі краязнаўства. Дзяржаўная бібліятэка БССР у гэты час становіцца, па сутнасці, цэнтральнай галоўнай бібліяграфічнай установай рэспублікі.

У 1932 г. І. Б. Сіманоўскі быў зацверджаны Дзяржаўным навуковым саветам БССР у званні спецыяліста (сапраўднага члена навукова-даследчага інстытута).

У 1937—1941 гг. ён працаваў дырэктарам Навуковай медыцынскай бібліятэкі БССР і старэйшым метадыстам-кансультантам па бібліятэчнай справе пры Наркамасветы БССР. (У гады культуры І. Б. Сіманоўскі быў зняты з пасады дырэктара Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна.).

Маючы вялікі практычны вопыт, І. Б. Сіманоўскі, апроч асноўнай дзейнасці, з 1921 па 1941 г. займаў пасады загадчыка бібліятэчнага аддзела Глаўпалітправета БССР і старшыні цэнтральнай бібліятэчнай камісіі, старшыні бібліяграфічнай камісіі Інстытута беларускай культуры (пазней — Акадэміі навук БССР), загадчыкам бібліятэкай Камвуза, займаўся навуковай і выкладчыцкай дзейнасцю па спецыяльнасці.

У час Вялікай Айчыннай вайны ён працаваў на бібліятэчнай і выкладчыцкай пасадах у гарадах Сталінградзе, Саратаве, Маскве.

Яшчэ да вызвалення Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, знаходзячыся ў Маскве, І. Б. Сіманоўскі зноў быў прызначаны дырэктарам Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна. З красавіка 1943 г. ён узначаліў працу па аднаўленню дзейнасці бібліятэкі.

Любоў да сваёй працы, да кнігі І. Б. Сіманоўскі пранёс праз усё жыццё і як спецыяліст бібліятэчнай справы карыстаўся вялікай павагай і аўтарытэтам, заўсёды імкнуўся знаходзіцца ў цэнтры падзей.

І. Б. Сіманоўскі прымаў актыўны ўдзел у працы шматлікіх бібліятэчна-бібліяграфічных з'ездаў і нарад. Так, у 1924 г. ён выступаў на I Усерасійскім бібліяграфічным з'ездзе з дакладам «Бібліяграфія і задачы навуковага бібліятэчнага будаўніцтва», дзе выказаў думку аб тым, што цэнтрам бібліяграфічнай працы стануць навуковыя бібліятэкі. У сваім дакладзе ён адзначыў, што бібліятэкі не павінны быць пасіўнымі ў рабоце з чытачамі. Яны абавязаны весці шырокую бібліяграфічную работу, раскрываючы змест кніжных багаццяў [1, 168].

У 1926 г. ён выступаў на II Усерасійскай канферэнцыі навуковых бібліятэк у Ленінградзе з дакладам «Сістэма дзяржаўных бібліятэк СССР і формы іх каапе-

рацы», дзе былі вызначаны задачы дзяржаўных бібліятэк і напрамкі іх далейшай дзейнасці.

У 1936 г. да нарады па тэарэтычных пытаннях бібліятэчнага ўстава і бібліяграфіі ім быў падрыхтаваны даклад «Пытанні аб каталогах і картатэках у розных тыпах бібліятэк».

Трэба падкрэсліць, што І. Б. Сіманоўскім была працавана канцэпцыя дзяржаўных бібліятэк краіны, на аснове якой адбывалася станаўленне нацыянальнай бібліятэкі рэспублікі.

Даклад «Развіццё бібліятэчнай справы ў БССР, яго вынікі і перспектывы развіцця да 40-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі», прачытаны ім у 1957 г. на навуковай канферэнцыі Дзяржаўнай бібліятэкі СССР імя У. І. Леніна, па праву можна лічыць найбуйнейшай яго працай па пытаннях бібліятэчнага будаўніцтва, якая ўнесла вялікі ўклад у рашэнне шматлікіх тэарэтычных і практычных праблем не толькі беларускага, а і ўсяго савецкага бібліятэчнага ўстава. Па сутнасці, гэта было першае шматаспектнае даследаванне развіцця бібліятэчнай справы ў рэспубліцы.

У 1958 г. праходзіў сімпозіум нацыянальных бібліятэк Еўропы, арганізаваны па ініцыятыве ЮНЕСКА ў Вене, адной з умоў якога вызначалася патрабаванне да ўдзельнікаў выступаць на французскай або англійскай мове. У ліку выдатных бібліятэкаўцаў і бібліяграфаў І. Б. Сіманоўскі прымаў удзел у рабоце сімпозіума і выступаў на адным з яго пасяджэнняў, падкрэсліўшы ролю і значэнне нацыянальных бібліятэк у арганізацыі працы бібліяграфіі на міжнародным узроўні.

Аб дзейнасці Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна ў галіне рэкамендацыйнай бібліяграфіі ён паведамляў на нарадзе ў 1961 г. па рэкамендацыйнай бібліяграфіі. І. Б. Сіманоўскі ўдзельнічаў амаль ва ўсіх нарадах дырэктараў кніжных палат саюзных рэспублік. Гэта далёка не поўны пералік шматлікіх нарад і канферэнцый, у працы якіх І. Б. Сіманоўскі прымаў непасрэдны ўдзел.

Большасць ідэй Іосіфа Бенцыянавіча ў вобласці бібліятэчнай справы і бібліяграфіі, выказаных у яго выступленнях, артыкулах, уасоблены ў практыку бібліятэчнага будаўніцтва рэспублікі.

Буйнейшы дзеяч культуры, кіраўнік галоўнай бібліятэкі рэспублікі, Сіманоўскі актыўна ўдзельнічаў у распрацоўцы найважнейшых пытанняў бібліятэчнай справы

ў БССР. Пашырэнне бібліятэчнай сеткі ў Беларусі, падрыхтоўка бібліятэчных кадраў, развіццё бібліяграфіі — гэтыя і іншыя пытанні заўсёды знаходзіліся ў цэнтры яго ўвагі.

Так, па яго ініцыятыве ў 1926—1933 гг. у Віцебску, Магілёве і Гомелі былі адчынены філіялы Беларускай дзяржаўнай бібліятэкі, пазней пераўтвораныя ў абласныя бібліятэкі.

Вялікі ўклад Сіманаўскі ўнёс у стварэнне і ўдасканаленне цэнтралізаванай сістэмы кнігазабеспячэння навуковых бібліятэк рэспублікі, у прыватнасці ў фарміраванне сістэмы абавязковых экзэмпляраў, а таксама ў развіццё цэнтралізаванай каталагізацыі беларускай літаратуры.

У мэтах больш поўнага задавальнення запатрабаванняў чытачоў І. Б. Сіманаўскі яшчэ ў даваенны перыяд прапанаваў высылаць па МБА наяўныя ў фондах буйнейшых навуковых бібліятэк абавязковыя экзэмпляры літаратуры, прадугледжваючы пры гэтым выдачу літаратуры толькі ў чытальнай зале. Адным з першых І. Б. Сіманаўскі выступіў з ініцыятывай выкарыстання ступеньчатай сістэмы перасылкі патрабаванняў па МБА, адсялянскай і да рэспубліканскай бібліятэк. Такі метадазваляў болей аператыўна выконваць патрабаванні чытачоў і садзейнічаў актывізацыі выкарыстання кніжных фондаў. З'яўляючыся энтузіястам шматлікіх пачынанняў у вобласці бібліятэчнай справы, Сіманаўскі заўсёды знаходзіўся ў творчых пошуках новых форм.

Узначальваючы Дзяржаўную бібліятэку БССР імя У. І. Леніна, Іосіф Бенцыянавіч адначасова звяртаў увагу на падрыхтоўку маладых спецыялістаў бібліятэчнай справы. Так, у 1944 г. па яго ініцыятыве і пад яго кіраўніцтвам была праведзена работа па арганізацыі бібліятэчнага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута, дзе да 1951 г. ён выконваў абавязкі загадчыка кафедры бібліятэказнаўства і шмат гадоў выкладаў бібліятэказнаўчыя дысцыпліны.

У сваёй дзейнасці І. Б. Сіманаўскі шмат увагі ўдзяляў распрацоўцы пытанняў тэорыі і метадыкі беларускай бібліяграфіі. Першым поспехам развіцця бібліяграфіі ў Беларусі прысвечаны яго артыкулы «Бібліяграфічная справа ў БССР» [3] і «Бібліяграфічныя работы Дзяржаўнай бібліятэкі і Бібліяграфічнага інстытута БССР імя У. І. Леніна ў 1934 годзе» [6].

Па ініцыятыве І. Б. Сіманоўскага ў «Летапіс друку БССР» уведзен раздзел «Беларуская ССР у друку СССР», а таксама пачалося выданне рэкамендацыйнага бібліяграфічнага бюлетэня «Новыя кнігі БССР». Неабходна адзначыць, што вопыт стварэння раздзела «БССР у друку СССР» атрымаў адабрэнне на IX і X нарадах дырэктараў кніжных палат і быў рэкамендаваны апошняй нарадай усім кніжным палатам саюзных рэспублік.

У канцы 50-х гг. былі апублікаваны два артыкулы Сіманоўскага, якія адлюстроўвалі развіццё бібліятэчнай справы і бібліяграфіі ў Беларусі за 40 гадоў [10; 12]. Трэба падкрэсліць, што разам з асвятленнем асноўных этапаў развіцця бібліятэчнай справы і бібліяграфіі ў гэтых артыкулах ён разглядаў рад тэарэтычных, метадычных і арганізацыйных пытанняў. Рашэнне, а таксама ўкараненне ў практыку бібліятэчнага будаўніцтва многіх пытанняў, на якія звяртаў увагу І. Б. Сіманоўскі, у пэўнай ступені садзейнічала далейшаму развіццю бібліятэчнага і бібліяграфічнага ў Беларусі ССР. Гэтыя работы шырока вядомы, а навуковая цэннасць ідэй, думак, выказаных у іх, пацвярджаецца і сёння.

У 1965 г. выйшла кніга І. Б. Сіманоўскага «Беларуская савецкая бібліяграфія», якая з'явілася першым выпускам серыі «Матэрыялы па беларускай бібліяграфіі». Значную частку ў даследаванні займае нарыс, які раскрывае гісторыю беларускай савецкай бібліяграфіі 1922—1962 гг. і змяшчае многія тэарэтычныя, метадычныя і практычныя прапановы. Наяўнасць у выданні паказальніка «Бібліяграфія беларускай савецкай бібліяграфіі»; у які ўключаны бібліяграфічныя дапаможнікі універсальнага характару болей чым за саракагадовы перыяд і які таму з'яўляецца істотнай крыніцазнаўчай базай, надае гэтаму выданню вялізную навуковую значнасць і актуальнасць у цяперашні час.

У далейшым І. Б. Сіманоўскі планаваў працяг выдання тэматычных і галіновых выпускаў гэтай серыі і выпуска, які адлюстроўваў бы крыніцы дарэвалюцыйнага перыяду.

Чалавек, адданы сваёй любімай справе, Іосіф Бенцыянавіч нямала зрабіў у вобласці распрацоўкі тэорыі і метадыкі бібліятэчнага і бібліяграфічнага.

Акрамя пытанняў бібліятэчнага будаўніцтва ў рэспубліцы, І. Б. Сіманоўскі на працягу шэрагу гадоў займаўся перакладамі на беларускую і рускую мовы вершаў Г. Гейне

і Э. Верхарна. Яго пераклады змяшчаліся на старонках газет і часопісаў, а таксама ўвайшлі ў кнігу выбраных твораў Г. Гейне, якая была выдадзена ў 1959 г. на беларускай мове.

Маючы вялікія арганізатарскія здольнасці, І. Б. Сіманоўскі на працягу ўсяго жыцця займаўся і грамадскай працай. Ён з'яўляўся членам праўлення саюза Раб-проса, членам Мінскага гаравета склікання 1935—1939 гг., членам рэспубліканскага міжведамаснага біблія-тэчнага савета, членам Савета Усесаюзнай кніжнай палаты і г. д.

Заслугі Іосіфа Бенцыянавіча Сіманоўскага адзначаны ўрадавымі ўзнагародамі: ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга БССР (1932 г.), медалём «За доблесную працу ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гг.» (1946 г.), ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга СССР (1949 г.). У 1957 г. ён быў узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР і знакам Міністэрства культуры СССР «За выдатную працу», а таксама Ганаровай граматай Міністэрства культуры СССР і ЦК прафсаюза супрацоўнікаў культуры (1961 г.). Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ад 14 снежня 1957 г. І. Б. Сіманоўскаму за заслугі ў развіцці савецкай культуры было прысвечана ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР. У 1962 г. ён зноў узнагароджваецца Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Уся дзейнасць Іосіфа Бенцыянавіча Сіманоўскага ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна мела творчы характар і можа служыць прыкладам самаадданасці дзеля падрастаючага пакалення. Яго навуковая спадчына заслугоўвае ўважлівага вывучэння.

1. Библиография и задачи научного библиотечного строительства: Доклад // Тр. I Всерос. библиогр. съезда в Москве. 2—8 дек. 1924. М., 1926. С. 167—172.

2. Организационные вопросы советской библиографии: Тез. к докл. // II Всерос. библиогр. съезд. М., 1926. С. 33—35.

3. Библиографическое дело в БССР / Библиография в СССР и книжные палаты: Сб. статей. Харьков, 1928. С. 137—144.

4. Система государственных библиотек СССР и формы их кооперации // Тр. II Всерос. конф. науч. библиотек: Стеногр. отчет. Л., 1929. С. 44—50.

5. Die Weissruthenische Staatsbibliothek. Minsk, 1928. S. 12.

6. Библиографические работы Государственной библиотеки и Библиографического института БССР им. В. И. Ленина в 1934 году // Сов. библиография. 1935. Вып. 1-2. С. 154—155.

7. Дзяржаўная бібліятэка імя У. І. Леніна // Беларусь. 1945. № 4. С. 14—16.
8. Государственная библиотека Белорусской ССР имени В. И. Ленина // Библиотекарь. 1949. № 7. С. 29—35.
9. Янка Купала і бібліятэчная справа // Літ. і мастацтва. 1957. 14 верас.
10. Развитие библиотечного дела в БССР, его итоги и перспективы к 40-летию Великой Октябрьской социалистической революции // 40 лет библиотечного строительства в СССР. М., 1958. С. 191—286.
11. Библиографическое дело в Белорусской ССР // Сов. библиография. 1959. № 2(54). С. 29—48.
12. Книжная палата Белорусской ССР // Сорок лет советской государственной библиографии (1920—1960 гг.): Сб. статей. М., 1960. С. 94—118.
13. Работа Государственной республиканской библиотеки в области рекомендательной библиографии: Сообщ. на совещ. по рек. библиографии (19—21 янв. 1961 г.). М., 1961. 26 с.
14. Асноўныя бібліяграфічныя крыніцы і матэрыялы ў выданнях Дзяржаўнай бібліятэкі і Книжнай палаты за 1922—1962 гг. (Да 40-годдзя Дзярж. б-кі БССР) / Склад. І. Б. Сіманюскі // Летаніс друку БССР. 1962. № 7. С. 16—20.
15. Белорусская советская библиография. Мн., 1965. Ч. 1. 190 с. (Материалы к белорусской библиографии).